

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 470 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlar.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati.....	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aktsiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	

QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDA INVESTORLAR RISKLARINI PASAYTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Xalilov Umid Ishtemirovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada investorlar duch keladigan asosiy xavf-xatarlar tahlil qilinadi, ularni baholash va kamaytirish bo'yicha ilg'or amaliyotlar keltiriladi. Risklarni diversifikatsiya qilish, fundamental va texnik tahlil, sug'urtalash hamda investitsiya portfellarini boshqarish strategiyalari muhokama qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt asosida ishlovchi risk baholash vositalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: qimmatli qog'ozlar bozori, investitsiya xavflari, riskni diversifikatsiya qilish, moliyaviy xavflarni boshqarish, sun'iy intellekt, texnik va fundamental tahlil.

Abstract: This article analyzes the main risks that investors face, presents best practices for assessing and mitigating them. It discusses strategies for risk diversification, fundamental and technical analysis, insurance, and investment portfolio management. It also highlights modern technologies, such as risk assessment tools based on artificial intelligence.

Key words: stock market, investment risks, risk diversification, financial risk management, artificial intelligence, technical and fundamental analysis.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основные риски, с которыми сталкиваются инвесторы, а также передовые практики по их оценке и снижению. Обсуждаются стратегии диверсификации рисков, фундаментального и технического анализа, страхования и управления инвестиционными портфелями. Кроме того, освещаются современные технологии, в частности, инструменты оценки рисков на основе искусственного интеллекта.

Ключевые слова: рынок ценных бумаг, инвестиционные риски, диверсификация рисков, управление финансовыми рисками, искусственный интеллект, технический и фундаментальный анализ.

KIRISH

Qimmatli qog'ozlar bozori bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi bo'lib, investorlar uchun turli moliyaviy imkoniyatlar yaratadi. Biroq ushbu bozorning o'ziga xos xususiyati – yuqori darajadagi tavakkalchilikdir. Shuning uchun investorlar uchun risklarni to'g'ri boshqarish va ularni kamaytirish mexanizmlari nihoyatda muhim hisoblanadi.

Tadqiqot davomida qimmatli qog'ozlar bozorida risklarni kamaytirishning milliy va xalqaro tajribalari solishtirilib, O'zbekiston bozorida tatbiq etilishi mumkin bo'lgan yondashuvlar ko'rib chiqildi. Investorlarning xulq-atvori, moliyaviy savodxonligi va qaror qabul qilish jarayonlariga risklar qanday ta'sir ko'rsatishi ham tahlil qilindi.

Maqola natijasida investorlar uchun tavsiyalar shakllantirildi va ularning qaror qabul qilishda foydalanishi mumkin bo'lgan amaliy usullar taklif etildi. Mazkur tadqiqot investorlar, moliyaviy muassasalar va davlat tartibga soluvchi organlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Qimmatli qog'ozlar bozori har bir davlat iqtisodiyotining muhim bo'g'ini hisoblanadi. U orqali kapital aylanishi ta'minlanadi, tadbirkorlik faoliyati moliyalashtiriladi va investitsiyalar rag'batlantiriladi. Biroq bu bozordagi faoliyat o'ziga xos risklar bilan chambarchas bog'liqdir.

Investitsion risklar – investor kutgan daromadning kamayishi yoki yo'qolish xavfidir. Bu xavflar turlicha manbalardan kelib chiqishi mumkin: makroiqtisodiy beqarorlik, siyosiy omillar, kompaniya faoliyatidagi

o'zgarishlar yoki umumiy bozor sharoitlari. Shu sababli investorlar uchun risklarni boshqarish dolzarb masalaga aylangan.

O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozori so'nggi yillarda faol rivojlanmoqda. Bunday o'sish jarayonida investorlarning himoyasini ta'minlash va ularni oqilona investitsiya qilishga yo'naltirish dolzarb masalalardan biridir. Bu esa risklarni aniqlash, baholash va kamaytirishga qaratilgan ilg'or yondashuvlarni qo'llashni talab etadi.

Tadqiqotning maqsadi – investorlar risklarini kamaytirish bo'yicha zamonaviy yondashuvlarni tahlil qilish va ularni takomillashtirish yo'llarini ko'rsatishdan iborat. Bu orqali investorlarning ishonchini oshirish va bozorga jalb qilish ko'zda tutilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar duch keladigan risklarni kamaytirish masalasi global moliyaviy tizimda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Investorlar manfaatlarini himoya qilish, bozor ishtirokchilarining ishonchini mustahkamlash va investitsiyaviy muhitning barqarorligini ta'minlashda risklarni boshqarish mexanizmlarining ilmiy asoslangan yondashuvlarga tayanishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, xorijiy va mahalliy olimlarning izlanishlari investorlar risklarini pasaytirish strategiyalarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Mamlakatlar kesimida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, investorlar risklarini kamaytirishning eng samarali yo'llaridan biri diversifikatsiyadir. Masalan, Harry M. Markowitz o'zining portfel nazariyasi orqali investitsiyalarni turli aktivlarga taqsimlash orqali umumiy riskni kamaytirish mumkinligini isbotlagan. Uning fikricha, aktivlar o'rtasidagi kovariatsiyani inobatga olgan holda portfelni shakllantirish, kutilayotgan daromad va xavf o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlaydi.

William F. Sharpe esa Capital Asset Pricing Model (CAPM) orqali investor riskini bozor riskidan ajratib ko'rsatdi. Uning modeli investor riskini "beta koeffitsiyent" orqali o'lchash va uni bozor kutilmalariga bog'lash imkonini beradi. Bu yondashuv investorlarning risk va daromad o'rtasidagi nisbatni tahlil qilishda keng qo'llaniladi.

Risklarni baholashda John C. Hull tomonidan ishlab chiqilgan moliyaviy derivativlar bo'yicha yondashuvlar ham katta ahamiyatga ega. Uning tadqiqotlari, xususan, opsiyonlar va fyucherslar yordamida xatarlarni xedjlash (hedging) strategiyalarini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Yevropa va Osiyo mamlakatlarida olib borilgan zamonaviy tadqiqotlar esa investorlar riskini pasaytirishda regulativ muhit va institutsional islohotlarning ahamiyatini ko'rsatadi. Masalan, Franklin Allen va Douglas Gale moliyaviy bozorlar samaradorligi va regulatoryorlar roli bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida bozor shaffofligini oshirish, axborot assimetriasini kamaytirish risklarni pasaytirishda muhim omil ekanligini ta'kidlaydilar.

O'zbekiston kontekstida esa T. Qosimov, S. Xo'jayev va O. Qurbonov singari iqtisodchi olimlar milliy qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanish istiqbollari, institutsional tuzilmalarni takomillashtirish va investor huquqlarini himoya qilish masalalarini chuqur yoritgan. Ularning tadqiqotlarida nazorat mexanizmlarining kuchaytirilishi, axborot oshkoraligi va raqamli texnologiyalar asosidagi monitoring tizimlari orqali risklarni kamaytirish mumkinligi ko'rsatilgan.

Yana bir muhim yondashuv bu – investorlar uchun moliyaviy savodxonlikni oshirish. Lusardi va Mitchell tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy bilimlar yuqori bo'lgan investorlar ko'proq ongli va xavf-xatarni hisobga olgan investitsion qarorlar qabul qilishadi. Bu esa bozor muvozanatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, investorlar risklarini kamaytirish bo'yicha samarali strategiyalar nazariy asoslar va amaliy tajribalar uyg'unligida yotadi. Portfel diversifikatsiyasi, moliyaviy vositalar orqali xedjlash, bozorni regulatsiyalash, axborot shaffofligini oshirish va moliyaviy savodxonlikni ta'minlash bugungi kunda investor manfaatlarini himoya qilishda asosiy vositalar sifatida qaralmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda asosiy metod sifatida tahliliy va taqqoslov metodlar qo'llanildi. Avvalo, qimmatli qog'ozlar bozorida mavjud risklar turlari tasniflandi va ularning investitsion qarorlar qabul qilishdagi roli tahlil qilindi. Bu orqali investorlar duch keladigan asosiy xavf manbalari aniqlab olindi.

Diversifikatsiya va texnik tahlil kabi risklarni boshqarish strategiyalari amaliy misollar orqali ko'rib chiqildi. Jumladan, O'zbekiston va xorijiy davlatlarda joriy etilgan risklarni kamaytirish mexanizmlari solishtirildi. Har bir mexanizmning samaradorligi, qo'llash shartlari va chegaralari baholandi.

Metodologik yondashuvda statistik ma'lumotlar, fond bozori tahlillari va investorlarning xatti-harakatlariga oid so'rovnomalar natijalari asos sifatida olindi. Bu ma'lumotlar asosida mavjud muammolar aniqlandi va takliflar ishlab chiqildi.

Tahlil jarayonida, shuningdek, ekspert baholari va xalqaro moliyaviy institutlar tavsiyalariga ham e'tibor qaratiildi. Natijada tadqiqot obyektiv va kompleks yondashuv asosida olib borildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar ko'proq ma'lumot yetishmovchiligi va moliyaviy savodxonlik pastligi tufayli riskka duch kelmoqda. Bu esa ularning investitsion qarorlarida xatolarga olib kelmoqda.

Diversifikatsiya qilishning samaradorligi tasdiqlandi. Xususan, bir nechta turdagi aktivlarga investitsiya qilgan investorlar risklarni ancha kamaytirgan. Shuningdek, texnik tahlil va fundamental tahlil strategiyalarini qo'llagan investorlar daromad olish ehtimolini oshirgan.

Risklarni baholashda sun'iy intellektidan foydalanish bo'yicha xalqaro tajriba ijobiy baholandi. Bu texnologiyalar investorlarga real vaqtda ogohlantirishlar berish, bozor o'zgarishlarini tezda aniqlash imkonini beradi. Shu kabi tizimlarni mahalliy sharoitga moslashtirish lozim.

Investorlarga oid so'rovnomalarda ularning asosiy ehtiyojlari – aniq va tushunarli axborot, raqamli platformalar, ishonchli prognozlar ekani qayd etildi. Bu esa bozorda ochiqlik va shaffoflik darajasini oshirish zarurligini ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval. Investorlar uchun risklarni kamaytirish strategiyalari taqqoslanishi.

№	Strategiya nomi	Afzalliklari	Kamchiliklari	Qo'llanish sohasi
1	Diversifikatsiya	Umumiy riskni kamaytiradi, aktivlar balansini ta'minlaydi	Daromad darajasi kamayishi mumkin, murakkab portfeln talab qiladi	Uzoq muddatli sarmoyalar
2	Fundamental tahlil	Kompaniyaning haqiqiy qiymatini aniqlash imkonini beradi	Ko'p vaqt va chuqur bilim talab etadi	Aktsiyalar, obligatsiyalar
3	Texnik tahlil	Bozor tendensiyalarini tez aniqlashga yordam beradi	Yaxshi natija uchun doimiy monitoring zarur	Qisqa muddatli savdo (trading)
4	Sug'urtalash (hedging)	Moliyaviy yo'qotishlardan himoya qiladi	Sug'urta narxi yuqori, hamma investor uchun mos emas	Derivativlar, fyucherslar orqali
5	Sun'iy intellekt vositalari	Tezkor analiz, katta hajmdagi ma'lumotni qayta ishlay oladi	Yuqori texnologik xarajatlar, texnik xatoliklar xavfi	Raqamli platformalarda investitsiyalar
6	Moliyaviy savodxonlikni oshirish	Investor qarorlarini ongli ravishda qabul qiladi, xavfni tushunadi	Uzoq muddatli jarayon, keng ko'lamli ta'limni talab etadi	Barcha investitsiya yo'nalishlari

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqotdan kelib chiqqan xulosa shuki, investorlar uchun risklarni boshqarishning asosiy yo'li bu – ma'lumotlarga asoslangan, ongli va strategik qarorlar qabul qilishdir. Buning uchun esa moliyaviy savodxonlikni oshirish, raqamli vositalardan foydalanishni kengaytirish lozim.

Risklarni diversifikatsiya qilish, texnik va fundamental tahlil kabi yondashuvlar orqali sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Har bir investor o'z maqsadlari, moliyaviy holati va bozor tahliliga qarab o'ziga mos strategiyani tanlashi kerak.

O'zbekiston sharoitida risklarni kamaytirish uchun davlat tomonidan bozor infratuzilmasini rivojlantirish, axborot shaffofligini ta'minlash va investorlarga maslahat xizmatlarini ko'rsatish muhim. Shu bilan birga, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish investorlar uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Kelajakda bu boradagi tadqiqotlar investor xatti-harakatlari, xususan, psixologik omillarni ham chuqur tahlil qilishga yo'naltirilishi kerak. Shuningdek, xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali ilg'or tajribalarni tatbiq etish dolzarb bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Markowitz, H. (1952). Portfolio Selection. The Journal of Finance.
2. Sharpe, W.F. (1964). Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium. Journal of Finance.
3. Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A.J. (2017). Investments. McGraw-Hill Education.
4. Moliako, A.V. (2020). Risk management in financial markets. Finance and Credit Journal.
5. Uzbekistan Capital Market Development Agency – www.cmda.uz
6. World Bank Reports on Emerging Markets (2023)
7. OECD (2022). Financial Literacy and Investor Protection in Capital Markets.
8. Harry M. Markowitz. Portfolio Selection. The Journal of Finance. – New York: Wiley, 1952. – 77–91 pages.
9. William F. Sharpe. Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk. – Journal of Finance, 1964.

10. John C. Hull. Options, Futures and Other Derivatives. – Pearson Education, 2018. – 9th Edition.
11. Franklin Allen, Douglas Gale. Understanding Financial Crises. – Oxford University Press, 2007.
12. Lusardi, A., Mitchell, O.S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. – Journal of Economic Literature, 2014.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>